

Ilyenképpen egymint három ezek rabokat, férfiakat, asszonyembereket, leányokat, gyermekeket az tatároktól meg szabadítván János deák Brette faluhoz az Strigy mellett meg számlálván egy nagy kertbe rekesztette őket... és így nagy sereggel vissza hozta őket, és kik az szászok közibe, es kit imide, amoda, az országba, az honnat valók voltak, haza bocsátotta őket, mindnyájan csodálkozván, hogy olyan nagy barbarus és kegyetlen nemzetekbe az tatár és török között, et quod maximum eszt, az fegyver és dúlás, pusztítás között helye lehetett az igazságnak és törvénynek...⁵

„Keríteni kezdnek a várost árokkal..”

Ráckeve megerősítése árokkal, sánccal, sorompókkal és strázsákkal 1687 tavaszán

Amikor egy évtizeddel ezelőtt elkezdtem a régi irományok módszeres átvizsgálását a Budapesti Történeti Múzeum 1986-ban megrendezendő, jubileumi török kiállítására, megilletődve lapozgattam egy csaknem három évszázados mezővárosi protocollumot, melyben többek között egy prózai sorokban bemásolt, 1687-es siralomverset (veszedeleméneket, históriás költeményt) is találtam. Ez sokféle szempontból érdeklődésre tarthat számot, ám itt csupán egyetlen, vártörténeti szempontból szeretném méltatni a forráskritika tükrében. Eddig ugyanis semminemű nyoma nem került elő annak, hogy a Pest-Pilis megyében lévő, Csepel-szigeti Ráckevén – szűkebb pátriában, szülőföldemen, melynek múltját immáron 22 esztendeje kutatom – valaha is valamiféle erősséget – várat, palánkot, kisebb, ideiglenes, hevenyészett erődítményt – emeltek volna. Ám a históriás vers szerzője minden kétséget kizáróan fogalmazott e vonatkozásban, amikor beszámolt arról, miként menekült a Csepel-szigeti oppidum és a környék népének egy része 1686 nyarán, Buda második, immáron sikeresen végződő keresztény ostroma idején a kevei Kis-Duna Somlyó nevű szigetére, majd pár hónap múlva vissza a mezővárosba. Íme!

„Tőlök itt ujjobban el maratt mindénünk, mert az Somolyoban égy imegben méntünk, Kenyér Szűk volt aért Sokat el temettünk, Illy nyomoruSágot Sokáig Szenywettünk // Tizen hét Faluval Szorultunk volt égybén a Két Duna Között az Somlyo Szigethben; / torkig télél voltunk az Sulyos inségben, De ném volt Ki Száno / minket illy ígyünkben. // Egész hideg őszig mind ott nyomorgottunk, tizén het Falukbul a Kik edgyütt / voltunk, a nagy éhség miatt csak mar meg nem holtunk, oSztán hideg ŐSzSzel ide bé Szállottunk // Mingyárt Fehir varbúl Kezdek parancsolni, hogy ha ném akarunk néKiek adozni /, mind Kicsint .S. mind nagyot el fognak rabolni, oSztán az Galy- / lyákra oda alá adni. // Azért ezt hogy érték mind egy akarattal, *Keríteni Kezdenk az Várost árokkal*, / meg erősítettük Sánccal Sarampókkal; ezek felett pedig vigyazó Strázsákkal. // Boszszonkodik rajta az Pogány hogy érté; azért SietSeggel Seregét ránk Kűlde; / Ket izben: porázra hogy Cseledünk fűzne; előtte mint barmot Fehir-varra / űzne. // Az Kegyelmes Istén meg Szána bennünket, meg lagyita hozzánk eő Kemény / Szivőket; meg Hadtak minket, mint: adó fizetőket, de él vitték málé S árpa Kenyerünket.”

Ha ezt a folyamatos, prózai sorokban a jegyzőkönyvbe bemásolt históriás verset strófákra tagoljuk, majd folyamatosan összeolvassuk a versszakok kezdőbetűit – vagyis a versfőket –, akkor kiderül, hogy a költemény szerzője az a kun származású, feltehetően szabadszállási születésű Szabadszállási Mihály deák, aki egyéb források

⁵1602 a július 2-diki tövisi ütközet után vö. Történelmi Tár 1889. 66-69. old.

tanúsága szerint legalább négy évtizeden keresztül – az 1680-as évek elejétől az 1720-as esztendőik elejéig – Ráckeve mezőváros egyik – református vallású – nótáriusaként, azaz a városi magisztrátus jegyzőjeként működött. Így feltételezhető, hogy a mezőváros hivatalos írásbeliségét vezető nótárius, aki maga is cselekvő részese, vagyis inkább szenvedő alanya volt a település feletti sokrétű megpróbáltatásainak 1684-től 1687-ig is, a való igazat vethette papírra – vagyis önthette versbe – akkor is, midőn beszámolt Ráckeve egyféle, hevenyészett megerősítéséről: árokkal és sánccal való körbekerítéséről, ezeken sorompók létesítéséről, s vigyázó strázsák – afféle mezővárosi „polgárőrök” – felállításáról biztonsági őrség gyanánt. Azaz, ha hihetünk a jegyzőnek, itt egy egészen kezdetleges, hevenyészett, a szükség által diktált, földből és fából meglehetősen gyorsan létrehozott gyengécske erősségről szerezhetünk tudomást, ami persze nemigen jelenthetett akadályt a Ráckevét gyors egymásután kétszer is megütő és elfoglaló székesfehérvári török portyázók számára.

Mindazáltal a historikum – s ezen belül a helytörténeti kutatás – egyik ősi alapkritériumát akként szokás megfogalmazni, hogy „egy forrás – nem forrás”. Tekintve, hogy a majdnem elkészülő, s a Kárpát-medence egész területét magában foglaló „várkataszter” csak olyan erősségeket tartalmazhat, melyeknek valamikori létezését a megfelelő, tudományos forráskritikával hitelesített, konkrét adatokkal támasztja alá a szakkutatás, mindenképpen meg kellett vizsgálnom Mihály deák érdekes információjának hitelét, valóságtartalmát.

Nos, azt tapasztaltam, hogy a kevei nótárius versbe szedett vártörténeti adata kiállja a történeti forráskritika próbáját. Vegyük sorra ezeket! Vessünk egy pillantást először magára a verselgető deákra, a latinus műveltségű, református mezővárosi jegyzőre! Konkrét tények bizonyítják, hogy élénken érdeklődött Ráckeve múltja és irodalmi emlékei iránt. Régi jegyzőkönyvekből és más irattöredékekből ő állította össze 1700-ban az úgynevezett „bírói krónikás könyvet” a mezőváros 1605-ös újratelepítésétől kezdődően, melyet aztán folyamatosan, évről évre tovább vezettek, átmásolván egy másik protocollumba, egészen 1836-ig. Ez az 1605-től 1836-ig terjedő, díszes mezővárosi jegyzőkönyv már hosszú ideje a Pest Megyei Levéltár dísztermének egyik vitrinjében van kiállítva. Nem kétséges, ha Mihály deák nem állítja össze az évenkénti adatsorokat 1605-től legalább 1721-ig, akkor a helyi szempontból kiemelkedően fontos forrásra sem támaszkodhatna az utókor történetírása. Ráckevének legalább akkora helyi forrásanyaga volt, mint Vácnak és Nagykőrösnek, tehát a legfejlettebb Pest megyei mezővárosnak, ám a bürokrata hivatalnokok – mindenekelőtt Dr. Laky József katolikus jegyző – a II. világháború idején lelketlenül eltékozoltak a háborús papírgyűjtés céljaira mintegy hét vagont kitevő, igen régi – tehát, ítéletük szerint: már értéktelen, haszontalan – iratféleséget. Egyik általános iskolai tanárom, a közmegebecsülésnek örvendő, matuzsálemi kort megélő, nemrég elhunyt Gulyás Kálmán így számolt be erről ama levelében, melyet Szegedre intézett hozzám Ráckevéről, 1973. szeptember 12-én: „A községházán őrzött archívumot dr. Laky főjegyző vitette el. Az elszállítás reggelén tudtam meg a szomorú valóságot. Rohantam Lakyhoz, kértem, adjon 2-3 napot s én alaposan átnézem az irattárat; a fontosabbnak tartott okmányokat kiemelem, – hazaviszem megőrzés végett. De nem engedte meg. Tény, hogy amikor a munkások hordták le a gépkocsira az irattár anyagát, több, jónyaláb aktát félretettem s hazavittem. Ezek mindegyike nagyon értékes akta volt. Sajnos, 1945 januárjában Ráckeve lakosságát kilakoltatták. A négyszobás lakásunkban maradt mindenünk; ott kórházat rendeztek be s mindenünk odaveszett. Az ideiglenesen megmenett értékes iratok is.”

Szerencsére, nemcsak Kálmán bácsi viselte szívén a régi irományok és a honismeret ügyét, hanem például az utolsó régi vágású községi jegyző (Ráckeve 1440-től 1872-ig volt mezőváros, azt követően község, nagyközség, 1989-től város), jelesül

Tamássy Andor is, aki folytatván a Skarica Mátéval kezdődő tradíciókat (mint a folyóirat 1981-es évfolyamában már beszámoltam róla, ő verselte meg először, 1581-ben születőhelye múltját a „Kevi Várassárról való Szép Historia” című, 85 strófás históriás költeményében), szintén buzgó gyűjtője volt az elkallódó mezővárosi archívum egy-némelye iratának, s úgy versben, mint prózában számos kéziratot hagyott az utókorra Ráckeve történetével kapcsolatban. Ma már, közelebbi információk hiányában, nemigen lehet „kinyomozni”, hogy a Pest Megyei Levéltárba 1945 után bekerült, összesen 404 mezővárosi protocollum (iratanyagunkat Laky mind elpusztította) közül hányat mentett meg Kálmán bácsi, illetve Tamássy Andor, de alighanem az utóbbi lelkiismeretes gondosságának lehetünk hálásak. Számos írásában, illetve azok jegyzeteiben maga is úgy hivatkozik nem egy kevei jegyzőkönyvre (melyeket én már csak a Pest Megyei Levéltárban tanulmányozhattam), mint amelyeket ő mentett meg a község-háza udvarára kidobott „papírhegyből”. Azt a protocollumot, melyet Szabadszállási Mihály deák állított össze 1605-től terjedően, úgyszintén Tamássy mentette meg a szemétből. S mivel a jegyzőkönyv üres lapjaira maga is bemásolta a mezőváros múltját tárgyaló, nem is túl rossz versezetét, ezen forrást – kivételesen – nem a Pest Megyei Levéltárnak adta át az 1950-es 1960-as évek fordulóján (mielőtt kiüldözték Amerikába), hanem Nemzeti Könyvtárunknak, az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárának ajándékozta, az első üres oldalára bemásolt ajánlásával:

*„Zúzdára szántak egykor a bölcs elmék...
De én hű barátod, megmentettelek. –
Keresztül húztam az ostobák tervét.
Díszítsd tovább Nemzetünk könyvtártermét.
Élj ott soká! – Jó könyv, Isten veled!”*

(Ráckeve, 1958. január 1.)

Hála a két kevei nótárius, Szabadszállási Mihály deák és Tamássy Andor lelkiismeretes gondoskodásának, többek között a vártörténeti információ hitelességét is ellenőrizni tudjuk. Mégpedig egyfelől éppen ama protocollumból, melyet Mihály deák kezdett vezetni, amelybe nemcsak az 1605-től kezdődő bírói krónikát másolta be, hanem a „Szomorv eseti az VáraSnak el puSztulaSarul így iratik lé Anno 1687. ben” címet viselő siralomversét is. A Mihály deák által vezetett bírói krónika egyik 1687-es bejegyzése így szól: „1687. Aporkai Balog János, Laczhazi Eöreg Szabó Istvánall. Ezen Balog János egy asszonyon erőszakot akarván tenni, tisztitül meg fosztatott. Molnár András választott helyeben. Ezekk idejikkben vétetett az Város árokkal környül az fehér vári Törökk fenyegetesi miatt”. Tekintve, hogy a bírói krónikák a mindenkori fő- és kisbírók természetesen ellenőrizték, bizonyosra vehető, hogy az őket elsődlegesen érintő – s mint látjuk, a negatívumokra is kiterő – bejegyzések hitelét nincs okunk megkérdőjelezni.

Am egy csaknem egykorú, elbeszélő forrás – a tudós polihisztor, a honismereti feltáró munka óriása –, a pozsonyi Bél Mátyás is teljes mértékben megerősíti nagy országleírásának Pest-Pilis-Solt vármegyei kötetében Mihály deák vártörténeti adatának igazát. Ő még abban a szerencsés helyzetben volt, hogy amidőn 1736-ban fölkereste Ráckevét is, nemcsak a mezővárosi archívum eredeti, azóta csaknem teljes egészében elkallódott iratait tekinthette át, hanem alaposan kikérdezhetette a szavahihető, idős szemtanúkat – alighanem az egykori és akkori bírókat, esküdt polgárokat – a Buda ostromai idején átélt viszontagságokról is. A mezőváros hevenyészett megerősítéséről és a fehérvári törökök támadásairól ekként számolt be adatközlői nyomán:

„...híre jött annak, hogy ismét hozzáfogtak Buda ostromához. Tehát, nehogy ebben az ismétlődő viharban teljesen tönkremenjenek, tizenhét faluról menekültekkel együtt a közeli Somlyó szigetére menekültek, és ismét az éhségtől gyötrődve késő őszig ott tartózkodtak, amíg haza nem tudtak térni. Buda visszafoglalása után a

keveiek azzal kecsegtették magukat, hogy ezentúl minden jóra fordul, de sokkal szerencsétlenebbül ütött ki a dolog, mint ahogy elképzelték. A polgárok visszatértek, hogy a telet a városban töltsék. Mihelyt ezt a székesfehérvári törökök megtudták, fegyveres követeik útján követelték az adót, amivel tartoztak, és azzal fenyegetőztek, hogy ha a felszólításnak nem tesznek eleget, tüzzel-vassal kegyetlenül elpusztítják őket. Azután eltávoztak a követek haza, de a ráckeveiek, akik már egy vassal sem rendelkeztek és tanácstalanok voltak, *elkezdtek a várost árokkal körülvenni, hogy a törökök támadása ellen meg tudják magukat védeni. De még be sem fejezték a munkát, amikor megjelent az ellenség, a várost megtámadja, az adót a kínzások minden fajtájával kicsikarja, s az igen megvert polgárokat majdnem megfojtják. Ezt a szerencsétlen fordulatot az azt követő élelemhiány még keservesebbé tette.* Akkor volt a szükség, hogy miután a búzának már híre sem maradt, a kölesnek köblét két forinton is alig lehetett megvásárolni... a város levéltárából szerezhetünk értesülést arról, hogy sokak számára a kutya- és macskahús csemegének számított". Másutt azt írja, hogy „Vannak polgárok, akik arra emlékeznek...” Bél tehát a mezővárosi archívum iratait és az idős adatközlők szóbeli visszaemlékezéseit egyaránt beépítette ráckevei leírásába is. S mivel mindezek tökéletesen és teljes mértékben megerősítik a siralomvers és a bírói krónika erődítési adatát, sőt pontosítják is azt (még nem tudták befejezni Ráckeve körülárkolását és körülsáncolását), nincs okunk kételkedni abban, hogy Mihály deák a valóságnak megfelelően számolt be históriás versezetében a mezőváros hevenyészett megerősítéséről.

Végezetül az erődítési, befejezetlen munkálatok hozzávetőleges pontosságú időpontját kell még tisztáznunk a kritika tükrében. Mint láttuk, a bírói krónika kifejezetten az 1687-es esztendőre datálja ezt is. Mivel Mihály deák időrendben verselte meg a város pusztulásának három esztendejét – az 1684 tavaszától, Buda első, sikertelen ostromától a fehérvári törökök 1687-es támadásáig eltelt időszakot –, s Ráckeve hevenyészett megerősítését a legutolsó strófákban adta elő, s miként a cím alatt feljegyezte, magát a verset 1687-ben írta, semmi kétség sem férhet ahhoz, hogy az erődítési kísérletre valóban 1687 folyamán került sor.

A különböző források szerint Ráckeve lakói és a Somlyó-szigetre futott egyéb mezővárosok, falvak menekülő csoportjai 1686 késő őszén tértek vissza az elpusztult, lakatlan mezővárosba. Bél Mátyás szintén azt írta, hogy a közeli tél megpróbáltatásai elől húzódtak be Somlyóról a mezővárosba. Elvileg tehát előfordulhatott volna, hogy már 1687 legelején, tehát a tél közepén hozzákezdtek a város megerősítésének, ám télvíz idején végzett, hasonló erődítési munkálatokról nemigen tud a felettébb gazdag hazai várkutatási szakirodalom. Gyakorlatilag lehetetlen lett volna a kemény hidegben, a hóban, a csontig fagyott földet kiásni, több kilométer hosszúságban árok- és sánckészítéshez fogni. Lehet, hogy munkáskéz akadt volna elég – hiszen 17 település népe szállt be a Somlyóról Kevibe –, de a természetet akkor sem lehetett megerősíteni.

A kevei bírók krónikájából és a fehérvári törökök helyzetéből, illetőleg ezek összevetéséből tovább szűkíthetjük az árkolási, sáncolási, sorompókészítési és strázsaillesítési események valószínűsíthető dátumának időkorét. A bírói krónika ugyanis világosan elmondja, hogy az 1687-ben megválasztott, majd a nőügye miatt csakhamar leváltott Balog János és utódja, Molnár András bírósága alatt, „Ezekk idejekben vétezt az Város árokkal környül az Fehir vári Törökk fenyegetesi miatt”. Mivel Ráckeven a XV-XVIII. században mindvégig az országosan is sokfelé megfigyelhető, jeles napon – Szent György ünnepén –, vagyis április 24-én tartották a mindenkori tisztújításokat, a fő- és kisbírók megválasztását is, így bizonyos, hogy a munkálatok legalább április végén, Balog hivatalba lépésével megkezdődtek, s leváltása után – talán májusban – Molnár főbíró alatt is folytatódtak.

A székesfehérvári törökökre vonatkozó adatok szintén azt bizonyítják, hogy a két ráckevei portyára csak 1687 tavaszán, legkésőbb május végén – június elején kerülhetett sor. Tudjuk, hogy Lotharingiai Károly fővezér hadserege 1686. szeptember 2-án foglalta vissza az egykori magyar fővárost, Budát a törököktől. A vár térségéből több katonai kudarc után, szeptember harmadikán hajnalban déli irányban, a Duna mellett visszavonuló Szülejmán pasa, török nagyvezér még aznap mintegy 1500-2000 fős csapaterősítést vezényelt a közeli, kulcsfontosságú Székesfehérvárra, miközben Haszán fehérvári szandzsákbéget kinevezte, előléptette (címzetes) budai vezírpassává, az előző napon hősi halált halt Abdurrahmán budai beglerbég névleges utódaként. Haszán „budai vezírpassa” – ténylegesen csak fehérvári szandzsákbég – utódja, Ahmed pasa adta fel Budát és a Duna mindkét partvidékét egészen a Tisza vonaláig szüntelenül nyugtalanító Székesfehérvárt 1688. május 9-én, majd tíz nap múlva kivonult maradék helyőrségével a vár mellé, s végül május 20-án a magyar huszárok fedezete mellett elindultak a Csepel-sziget irányába, a Ráckevével szomszédos Lórév átellenben fekvő Adony kikötőjéhez, ahonnan hajókon távoztak el Nádorfehérvárra (Belgrádra). Ám 1686 őszétől 1687 nyarának közepéig a fehérvári törökök állandóan pénz- és terményadókkal, robotszolgáltatásokkal, sarcoltató-hódoltató portyákkal zaklatták a Duna mindkét partvidékének lakosságát, helyenként egészen a Tisza vonaláig. Emiatt Leopold Beck vezérőrnagy, Buda új, keresztény parancsnoka többször is erősítést kért a bécsi kormányzervektől, a Haditanácstól. Novemberben azt jelentette, hogy a fehérvári pasa, aki budai vezírnek hívhatja magát, egyre újabb településeket hódoltat be Buda északi és déli vártartományaiban: legutóbb Szigetmonostort, Tótfalut és Dömsödöt kényszerítette adófizetésre. Dömsöd a Duna-Tisza közén, a ráckevei Kis-Duna partján, pár kilométerre délkeletre terült el Ráckevétől: a Somlyó-szigetet évszázadok óta közösen használták. Meglehet, hogy ekkor a ráckeveiek még a Somlyón húzták meg magukat, s ezért nem tudták őket is behódoltatni a fehérvári törökök, csak pár hónappal később, miután elkezdték a mezőváros körülsáncolását.

A Kecskemétet, Nagykőröst is adófizetésre kényszerítő Székesfehérvár blokád alá vételét csupán 1687. május 22-én rendelte el a bécsi Haditanács. Ezt azonban a pozsonyi Magyar Kamarához intézte, s mire ők is továbbították a rendelkezést, s ennek nyomán Batthyány Ádám dunántúli főgenerális és Esterházy János vicegenerális elindította első huszár- és hajdúegységeit Fehérvár térségébe, addigra nyár közepe lett. A török ezt követően már nem tudott 50-100-150 kilométerre elportyáztatni Fehérvárról, beszorult az erősségbe, s végül éppen amiatt adták fel, mert mindenből kifogyván, már csaknem éhenhaltak.

Summa-summárum: Ráckevét nyilvánvalóan 1687 tavaszán – alighanem április végétől május végéig – igyekeztek árokkal, sánccal és sorompóval – tehát a palánképítés több évszázados, ősi magyar hagyományai alapján – valamelyest megerősíteni lakosai és az ide menekülő tömegei, de sem ez a félig-meddig elkészült, hevenyészett, gyenge erősség, sem pedig a fegyverbíró férfiak közül kiállított „strázsák” nem voltak képesek feltartóztatni a fehérvári törökök kétszeri támadását, hódoltató-sarcoltató portyáját. S mivel egyáltalán nem értek célra ezzel az elvetélt palánképítési kísérletükkel, nyilvánvaló, hogy legkésőbb júniusban teljesen fel is hagytak a mezőváros megerősítésével. Alighanem maguk a győztes török portyázók is rájuk parancsolhattak, hogy bontsák le a sorompókat, tessék be az elkészült árkokat, egyengessék el a hevenyészett sáncokat. Elég az hozzá, hogy amennyire magam is visszaemlékszem az 1950-es évekre, korunkban már a legcsekélyebb nyoma sem maradt ennek az elvetélt, korán a maga hamvába holt palánkerősítési kísérletnek. Bognár József, a Szechenyi és Kossuth eszméivel rokonszenvező, reformkori katolikus kispap 1838. szeptember 17-től 1839. augusztus 12-ig szerepel helyi káplánként a korabeli ráckevei anyakönyvekben. Ő alaposan ismerte a mezőváros bel- és külterületét, s amidőn 1839-ben

megírta a Csepel-sziget történetét, leginkább Ráckevével foglalkozott. A plébánia és a mezőváros irattárai alapján kitért az 1684-1687-es pusztulásra is, megemlíti az erődítési kísérletet és a fehérvári törökök portyáit is, de egy szóval sem említi az egykori árkok és sáncok valamiféle nyomait, holott a Somlyóval kapcsolatban egyértelműen azt tapasztalta terepbejárásai nyomán, hogy még jól láthatóak az 1686-os „nagy futás” eredményeképpen „az ekkoráig fennmaradt sírdombok, keresztok és egyéb épületek némelyly mohosult romjai...” 1934-ben egy geológus, Korpás Emil járta be keresztül-kasul az egész Csepel-szigetet, s bár tüzetesen leírja Ráckeve egész határát, de erődítési nyomokról ő sem nyilatkozik. Csakúgy, mint 3 év múlva a mezőváros szülőtte, a református Bóna Imre földrajzi szakíró, aki a Szegeden megjelentetett, „Csepelsziget” című „Módszeres földrajzi tanulmány”-ában kitér az 1680-as évek eseményeire, s még részletesebben ismerteti Ráckeve természetföldrajzi-geomorfológiai viszonyait, mint Korpás, de palánkerődítési nyomokról ő sem ír. Kétségtelen tehát, hogy a gyors és hevenyészett, félig-meddig elkészült 1687-es tavaszi árok- és sáncrendszer nem sokkal élhetett túl keletkezését, s napjainkban már a legcsekélyebb nyomát sem lehet fellelni.

Mindezek alapján levonható a következtetés, hogy Ráckeve mezőváros lakosai és az ide menekült földönfutók 1687 tavaszán hozzáálltak a település palánkerősséggé alakításához, elkezdték az árkok, a sáncok és a sorompók készítését, de ezt a gyors és hevenyészett erődítési kísérletet már nem volt idejük befejezni a székesfehérvári törökök váratlan támadásai miatt, melyeknek következtében végleg abba is maradtak, s alighanem még 1687 folyamán megsemmisültek a félig kész létesítmények. Valószínű, hogy Bél Mátyás sem láthatta már őket 1736-ban, mert ha még álltak volna, akkor a pusztulás eseménysorait rendkívül alaposan részletező tudós minden bizonnyal megemlíttette volna ezen árok- és sáncmaradványokat. A Csepel-szigeti Ráckeve tehát csak egy 1687-es palánkerődítési, hamvába holt kísérlettel szerepelt a Kárpát-medence készülő „várkataszterében”.

Dr. Fenyvesi László

Források, irodalom

Szabadszállást Mihály deák, ráckevei mezővárosi nótárius: „Somorov eseti az VáraSnaK el puSztaSarul így iratik lé Anno 1687. ben.” Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára. Fol. Hung. 2904. fol. 30. recto – 31. verso. Az idézett 30-36. strófák a 31. recto folián találhatóak. A ráckevei bírói krónika 1687-es bejegyzése ugyanitt, a 19. folián található. A többi forrást lásd: *Fenyvesi László*: A Duna-mellék és a Kiskunság pusztulása Buda ostromai idején (1683-1687). *Gazdaság és mentalitás Magyarországon a török kiűzésének idején*. Szerk.: *Prazmoušzky Mihály – Bagyinszky Istvánné*. Salgótarján, 1987. 103-127. o.; *Uő*: Buda visszavívása 1686. Szerk.: *Uő*: Bp. 1986. 6-29. o.; *Uő*: A kiskunság a török időkben – A Jászkunság kutatása 1985. A Kiskunfélegyházán 1985. október 4-5-én rendezett tanácskozás előadásai. Szerk.: *Fazekas István, Szabó László, Sztrínkó István*. Kecskemét – Szolnok, 1987. 215-301. o.; *Uő*: Ráckeve a feudalizmus béklyóiban. *Krónika*. A tanárképző főiskolák történelmi diákköreinek lapja, 1974. 4. sz. 3-16., Pest Megyei Levéltár. Ráckeve mezőváros levéltára. I. Jegyzőkönyvek és krónikák. A/. Ráckeve krónikája (1605-1836), 11-139. o.; *Fenyvesi L.*: „Mindezeket írták bõjt más hóban...” Skarica Máté 400 éves históriás verse. *Honismeret*, 1981. 9. évf. 4. sz. 11-15. o.; *Bél Mátyás*: Pest megyéről. Ford.: *Szabó Béla*. Szentendre, 1977. 143-144. o.; *Jenel Károly*: Székesfehérvár körülzárása és visszafoglalása 1688-ban. A Fejér Megyei Levéltár Évkönyve. Szerk.: *Farkas Gábor*. Szfvár, 1971. 8-16. o.; *Szakály Ferenc*: Székesfehérvár visszafoglalása 1688. május 19-én. Fejér Megyei Történelmi Évkönyv. A Fejér Megyei Levéltár Évkönyve 19. Szerk.: *Farkas G.*, Szfvár, 1989. 13-20. o.; *L'Italia*. Bologna. Biblioteca Universitaria. Collezione Marsigli. Vol. 48. p. 3. Ráckeve látképe a XVII. század

végétől: 17,9 x 5 cm. Cav. Luigi d'Aurivio könyvtáros fényképnegatívja, Uo. A Csepel-sziget térképe, jobb alsó részében Ráckeve látképevel, a XVII. század végéről. Papír, tollrajz és vízfestmény: 47 x 65 cm, Magyar Országos Levéltár. P 1314. A Batthyány Család Levéltára. Missiles. Nr. 39 309. Székesfehérvár, 1686. Ramadán fejevári alajbég – Batthyány Ádám dunántúli főgenerális, Nr. 13 605., Nr. 51 447 – 51 448: Szfvár, 1688. A fejevári vezírpasa – Batthyány Ádám; *Bognár József*: Csepel. Tudománytár, 1843. 14. k. 50-62., 110-130., 164-189., 216-242. o.; *Korpás Emil*: A Csepelsziget (Adatok a Csepelsziget természeti földrajzához), Vízügyi Közlemények, 1934. 1. sz. 3-15. o.; *Bóna Imre*: Csepelsziget. Módszeres földrajzi tanulmány. Szeged, 1937. 47. o. (Litterarum ac scientiarum reg. Universitatis Hung. Francisco-Josephinae. Sectio Geographico-Historica, tom. IV., fasc. 1.); A Székesfehérvári Püspöki Egyházmegye Levéltára. Kutatóterem. A plébánosokról és a káplánokról készített, rendezetlen cédulakatalógus. Bognár József (Szentmihályfalva, 1807. I. 9 – Bp., 1888. IX. 29.); Ráckeve. Római Katolikus Plébániahivatal. Anyakönyvek; V. k.: „Szabados Ráckeve Város Katolika Egyházának Anya Könyve” (1837. I. 3. – 1847. XII. 30.) 1, 333, 2 o. – ebben Bognár József ráckevei káplán bejegyzései: keresztelesek: 24-36. o. esketéseik: 8-9. o., temetések: 23. o.

Érsekújvár a kuruckorban

Érsekújvár egyik legjelentősebb történelmi kora a kuruckor. Rákóczi Ferenc 1703. májusában Brezán várából, Lengyelországból „Cum Deo, pro patria et libertate!” (Istennel a hazáért és a szabadságért!) felirattal piros zászlókat küldött, és fegyverbe szólította a Habsburgok ellen az ország lakosait. Kardokkal, vasvillákkal és kapával kezükben: magyarok, szlovákok és rutének egymás mellé zárkóztak a Habsburg elnyomás ellen.

Érsekújvár várában lévő katonaságból, több mint száz huszár szökött át Rákóczi oldalára. A felkelők 1703. őszén akarták Érsekújvárt elfoglalni, de a támadás sikertelen volt, hiszen a támadóknak nem volt ütőképes tüzéségük. A kurucok a császáriakat Léva felé szorították vissza. Később a császáriaktól sikerült sok hadianyagot szerezniük, így 1704. május 24-én megindultak Érsekújvár bevételére. Bajcs és Andó felől érkezve Újvár alatt tábort ütöttek, és a törökök kiűzésekor megrongált várat bekerítették. A kurucok kihasználták a helyzetet: jól tudták, hogy a vár a törökök kiűzésekor hol rongálódott meg legjobban. Megindult a támadás, a császáriak védőserege 500 osztrák gyalogosból és 300 magyar hajdúból állott, akik érzelmi szempontból a kurucokhoz húztak. Ekkor a császáriak várparancsnoka Axamann Henrik volt.

A ferences barátok a kurucoknak pontos információkat vittek a várból, ezért, akkor a ferenceseket *kurucbarátoknak* is nevezték. A szerzetes rend falára ezért is tették 1904-ben Bercsényi Miklós, a Rákóczi felkelés országos főtábornokának az emléktábláját. Bercsényi 1704-1708-as években lakott a kolostorban.

A hajdúk éjnek idején kitérták a kapukat, így a kurucok a hidakon és a gerendán át Bottyán János kuruc generális vezénylete alatt, 1704. november 16-án elfoglalták a várat. Ettől kezdve Érsekújvár lett nyugaton a kuruc mozgalom központja, keleten pedig Kassa.

A felszabadulás után II. Rákóczi Ferenc itt tartotta a haditanácsot is. A haditanácson Bercsényi Miklós, Bottyán János, Buday, Andrassy, Eszterházy és Vay Ádám tábornokok vettek részt. II. Rákóczi Ferenc elrendelte a vár kijavítását, illetve a francia hadimémnökök által a kornak megfelelő modernizálását. Elhatározta továbbá az új előbástyák megépítését, a malom megerősítését, a gát és a zsiliprendszer megújítását.

Ezeken kívül a két várkapu elé egyenként 300 lovas elhelyezésére alkalmas elővár és a bástyák között lévő várfal elé erődöt kellett állítani. Megerősített táborhelyeket létesítettek, a bástyák között mintegy 12000 katona számára. Két hónap alatt több